

Call for Papers

**CENTRUM STUDIÓW POSTKOLONIALNO-POSTTOTALITARNYCH
WE WSPÓLPRACY Z INSTYTUTEM FILOLOGII GERMAŃSKIEJ,
INSTYTUTEM FILOLOGII SŁOWIAŃSKIEJ i KATEDRĄ JUDAISTYKI
WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO UW**

zapraszają na
międzynarodową konferencję naukową nt.

UCIECZKA OD WOLNOŚCI?

***EUROPA POSTTOTALITARNA 75 LAT PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ
LIERATURA – KULTURA – SPOŁECZEŃSTWO - HISTORIA***

Konferencja odbędzie się we Wrocławiu

w dniach 17-18 września 2020 roku

na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego

pl. Biskupa Nankiera 15b

50-140 Wrocław

Partnerzy strategiczni:

Instytut Historyczny oraz Instytut Studiów Międzynarodowych UW

Urząd Miasta Wrocław

Trudno nie zgodzić się z poglądem, iż „żyjemy w czasach, w których dominują dwa niebezpieczeństwa: lęku przed wolnością i absolutyzacji wolności. Z jednej strony lękamy się wolności, gdyż wymaga ona odwagi, stanięcia w prawdzie, samodzielnego myślenia, twórczego wysiłku i odpowiedzialności. Z drugiej strony to absolutyzacja wolności. Wolność nie jest celem w sobie samym. Nie jest czymś absolutnym, wolnością czynienia czegokolwiek, zerwanych więzi, jak w demokracji opisywanej przez Platona. W państwie «demokratycznym po wszystkich kątach rozbrzmiewa hasło wolności. Ojciec boi się tu syna, a syn chcąc być wolny, nie boi się rodziców. Nauczyciel boi się uczniów i im pochlebia, a młodzi ludzie upodabniając się do starszych, nic sobie nie robią z nauczyciela». I dodaje Platon: «w ogóle w ten sposób, gdzie się tylko ruszyć, wszędzie pełno wolności» [*Państwo VIII*, Warszawa 1990]. Do wolności trzeba być dojrzałym. Demokracja w społeczeństwach bezmyślnych, bezkrytycznych, pozbawionych obywatelskich cnót, może odwrócić się we własne przeciwieństwo. Ważne jest to, by być wolnym. Nie mniej jednak ważne jest to, co jest treścią naszej wolności” (Tadeusz Gadacz).

Przypadająca na 2020 rok 75 rocznica zakończenia II wojny światowej jest dobrą okazją, by poddać refleksji kwestię wolności w krajach posttotalitarnych europejskiego kontynentu; by prześledzić jej ścieżki ewolucyjne i spróbować odpowiedzieć na kluczowe dla naszego georegionu tożsamościowotwórcze pytanie, tj. o istotę i specyfikę procesów, zjawisk i mechanizmów emancypacji kultur(y) i społeczeństw krajów europejskich ze spuścizny II wojny światowej, a zwłaszcza jej pojałtańskich konsekwencji, które na kolejne niemalże pół wieku osadziły państwa i narody Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej w sferze podporządkowania dominacji sowieckiej. Dlatego też organizatorzy konferencji proponują skupić uwagę badawczą szczególnie na okresie minionych 30 lat transformacji systemowej, która kraje byłego bloku wschodniego nie tylko politycznie, gospodarczo i kulturowo, ale przede wszystkim tożsamościowo zreorientowała ku swobodom i wartościom immanentnym demokracji. Na skutek zaistniałych transformacyjnych procesów mieszkańcy postkomunistycznej części Europy na nowo określili swój stosunek do kultury, zarówno swojej, jak i swoich sąsiadów. Aczkolwiek skala i intensywność owego przededefiniowania była różna w każdym z krajów byłego imperium sowieckiego. Co istotne, redefinicji została poddana nie tylko kultura teraźniejsza, ale także dziedzictwo przeszłości, w tym również tragiczna historia II wojny światowej, w której zaczęto eksplorować już nie tylko jej karty chwalebne, ale także te, które reżimy komunistyczne zamknęły w tajnych archiwach, a o których narzucona przez władzę oficjalna niepamięć niszczyła tkankę społeczną owych narodów, przyczyniając się do destrukcji ich współczesnego życia – tak w wymiarze jednostkowym, jak i kolektywnym. Przełomy prodemokratyczne z lat 1989-1991 niewątpliwie otworzyły drogę do pożegnania z komunizmem, jednak nie z pamięcią o nim, z jego totalitarnym doświadczeniem, którego tragiczna spuścizna

drzemie w biografjach (indywidualnych i zbiorowych) kolejnych pokoleń Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej.

W świetle powyższego nasuwa się jednak pytanie, czy nowo odzyskana po 1989 roku wolność (znaczona takimi wydarzeniami, jak ruch Solidarnościowy w Polsce, upadek muru berlińskiego, kolorowe rewolucje w krajach satelickich ZSRR czy wreszcie rozpad jego samego oraz wojna na terytorium byłej Jugosławii) przyczyniła się do pogłębienia świadomości wśród mieszkańców postkomunistycznej Europy na temat złożoności prawd o tożsamości zamieszkiwanej przez nich części kontynentu oraz o konieczności zachowania ostrożności w formułowaniu definitywnych rozstrzygnięć w zakresie wartości konstytuujących ową prawdę. W takim aspekcie kluczowe staje się również i pytanie o to, czy i jak mechanizmy oraz procesy okresu „wielkiej zmiany” wpłynęły na rozumienie samej kategorii wolności przez obywateli postkomunistycznej Europy. Interesujące byłoby także prześledzenie, jak okres transformacyjnej wolności byłych krajów z kręgu realnego socjalizmu zmienił świadomość zachodnich społeczeństw i jak na ową zmianę zareagowały ich kultury.

Poszukiwania odpowiedzi na te zagadnienia powinny też uwzględniać tendencje i zjawiska globalne, które wraz ze zniknięciem żelaznej kurtyny gwałtownie wkroczyły do społeczeństw i kultur krajów byłego bloku wschodniego. Z całą pewnością niebagatelne znaczenie w omawianym kontekście miało również u progu XXI wieku niespotykane wcześniej na taką skalę przyspieszenie globalnych przemian świata; przeobrażeń znaczonych trzema cywilizacyjnymi rewolucjami: polityczną, gospodarczą i komunikacyjną oraz będących owych rewolucji tragicznym pokłosiem szeregiem wydarzeń, sprawiających, że kwestia wolności dziś znów stała się centralnym ogólnoswiatowym zagadnieniem - podobnie jak 75 lat temu, kiedy świat po zakończeniu drugiej wojny światowej zaczynał nową erę w swej nowożytnej historii, rodząc szereg nadziei i postulatów na temat „wolności”. Wśród owych XXI-wiecznych wydarzeń do kluczowych należą: atak terrorystyczny 11 września 2001 roku na World Trade Center, rozszerzenie Unii Europejskiej o kolejne państwa byłego bloku komunistycznego, kryzys ekonomiczny 2007 roku, wojna na Bliskim Wschodzie i fala płynących stamtąd uchodźców, wzrost kulturowych polaryzacji, konflikty zbrojne na obrzeżach świata zachodniego, upadek hegemonii liberalnej demokracji czy też kryzys klimatyczny. Destrukcyjna natura owych wydarzeń spowodowała ogólnoswiatowe frustracje i lęki przed przyszłością, której wizja postrzegana coraz bardziej apokaliptycznie zaczęła dostarczać treściwej pożywki narastaniu zjawisk autorytarnych oraz populistycznych i nacjonalistycznych, które dziś wciąż wykazują tendencje rozwojowe. Czy jest to zatem oznaka tego, że zamiast indywidualnie ewoluować ku odpowiedzialnemu byciu wolnym, człowiek posttotalitarny wybiera, po frommowsku rozumianą, ucieczkę od wolności?

Niewątpliwie punktem zwrotnym w globalnym myśleniu o wolności oraz symbiotycznie powiązanych z nią bezpieczeństwie i zagrożeniach, dobrobycie i biedzie okazał się atak na WTC, który dramatycznie przesunął znaczenia pojęć przyjaciel – wróg. Poczynając od tego momentu globalne konflikty militarne coraz nachalniej stawały się codziennym tematem mediów, wkrótce

również literatury, która (podobnie jak i inne teksty kultury) wytworzyła nową poetykę dostosowującą się do charakteru nowych wojen, asymetrycznych form starć militarnych, postheroicznych społeczeństw posttotalitarnej Europy, fal migracyjnych. Istotnym elementem w zakresie podjętej przez konferencję problematyki może być nowatorskie wykazanie przestrzeni zaangażowania politycznego pisarzy i innych twórców kultury XXI wieku w problemy globalne, w intelektualną debatę post- i dekolonialną, w określenie linii postrzegania „obcego” i „swojego”, ofiary i agresora. W tym kontekście zasadnym jest postawienie pytania o odnoszące się zarówno do przeszłości jak i do terażniejszości debaty tożsamościowe, toczone się wewnątrz post-komunistycznych państw i społeczeństw. Na ile dominujące lub walczące o dominację dyskursy historiograficzne, tożsamościowe, projekty polityczne i formy pamięci zbiorowej, niezależnie od deklaracji antykomunizmu bądź postkomunistycznej nostalgii ich uczestników, reprodukują, a na ile zrywają z formami obecnymi w tych dyskursach również w okresie sprzed 1989 bądź 1991 roku? Na ile kontynuowane są, na ile dominują, a na ile zmianie bądź dekonstrukcji ulegają wielkie kwantyfikatory narodowe w debatach o historii i współczesności, na ile historia traktowana jest ciągle jako narzędzie obrony narodowej (bądź narodowo-etnicznej) tożsamości? Na ile dyskursy historyczne i pamięć zbiorowa są ciągle etnocentryczne, kolonizujące, definiujące wewnętrznych i zewnętrznych kolektywnych wrogów i obcych, a na ile ewoluują w stronę większego pluralizmu i inkluzyjności?

Jednym z głównym celów konferencji będzie również próba wykazania, jak literatura i kultura, które służą między innymi samoobserwacji społeczeństw, wywierają wpływ na pola społeczne i realność doświadczeń irytacji. Przyjmując, iż Niklas Luhmann miał rację, twierdząc, że systemy społeczne odnawiają się bezustannie, „ewoluują” także w kontekście konfrontacji z kulturowymi irytacjami i zakłóceniami, to wykorzystanie kategorii „zakłóceń” (prekursorzy: Claude Shannon i Warren Weaver, 1949; Erhard Schüttzel, 2002; następnie: Lars Koch, Christer Petersen, Joseph Vogl, 2011; Carsten Gansel, Paweł Zimniak 2012) do badań intelektualnych dyskursów literaturoznawczych, kulturoznawczych, medioznawczych, filmoznawczych czy też historiograficznych może się okazać wyjątkowo produktywnie w odniesieniu do kategorii wolności. W związku z tym warto poddać pod namysł kwestię, na ile tekstom kultury może być przypisywana nie tylko wartość estetyczna, ale i polityczna oraz społeczna, wskutek czego stają się one rzecznikami spraw ludzkich, spraw humanizmu, dzięki czemu głos zaangażowanych twórców i intelektualistów może zyskać niebagatelny wpływ na rozwój społeczeństw. Wiadomym jest, że istotne przełomy, jakimi są wojny, wygnania, wysiedlenia, bieda, przemoc czy inne sytuacje kryzysowe, w których kwestia wolności zostaje priorytetowo wprowadzona na sztandary intelektualnych, społecznych czy politycznych debat, prowokują zawsze kolektywne procesy normalizujące, a tym samym wprowadzają strategie przystosowania się do panujących warunków (Jürgen Link). Stąd organizatorzy konferencji z myślą o możliwie kompleksowym podejściu do tak wytyczonego obszaru badawczego zachęcają, by wybrane do analizy teksty kultury rozpatrywać na dwóch poziomach, tj. na poziomie ich zawartości estetycznej, czyli systemu symbolicznego - figur, tematów, motywów - oraz na poziomie ich

oddziaływania w społeczeństwie, czyli w oparciu o dyskusje, które one wywołują, o wypowiedzi samych twórców, o ich stanowisko polityczne. Dzięki takiej strategii badawczej łatwiejsze będzie ustalenie odpowiedzi, jakie ślady pozostawiają w tekstach kultury zdarzenia ostatnich 75 lat (w tym przede wszystkim minionego transformacyjnego trzydziestolecia), jaka jest poetyka, narracje i dyskursy o tym okresie oraz jakimi środkami twórcy wyrażają swoje zaangażowanie polityczne i społeczne, których oś napędową stanowi kategoria wolności.

Organizatorzy konferencji zdają sobie sprawę, że przedstawiony w niniejszym szkicu zarys możliwej problematyki dla konferencyjnej dysputy jest niepełny. Ale też i nie rości on sobie pretensji do wyczerpującego opisu tak wieloaspektowego fenomenu, jakim jest wolność w posttotalitarnych krajach powojennej Europy. Jednak mamy nadzieję, że zaakcentowane pola badawcze staną się inspirującą zachętą do podjęcia wymiany myśli dla badaczy z kręgu literaturoznawstwa, kulturoznawstwa, medioznawstwa, filmoznawstwa, historii, filozofii, socjologii oraz antropologii kultury czy też psychologii społecznej.

W ramach konferencji planowany jest panel dyskusyjny nt. **„Działanie jest obowiązkiem wobec własnej wolności”**.

Języki konferencji: polski, angielski, niemiecki.

Oplata konferencyjna: 400zł/75 euro (nie obejmuje zakwaterowania w hotelu; informacje o możliwym zakwaterowaniu oraz o numerze rachunku bankowego dla wnoszenia opłaty konferencyjnej zostaną przesłane wraz z informacją o przyjętym zgłoszeniu).

Zgłoszenia: prosimy o nadsyłanie w języku polskim i angielskim tematów i abstraktów (200-300 słów) niepublikowanych wcześniej referatów, wraz ze słowami kluczowymi i notką biograficzną (max. 80 słów), do **25 kwietnia 2020 roku**.

Adres poczty elektronicznej do korespondencji: freedom.uwr2020@gmail.com

Informacje o przyjętych referatach zostaną ogłoszone **5 maja 2020 roku**.

Po konferencji przewidywana jest recenzowana publikacja wygłoszonych referatów w wysoko punktowanym wydawnictwie z listy MNiSW.

Komitet Organizacyjny Konferencji:

- **kierowniczki naukowe konferencji:** prof. UWr dr hab. Agnieszka Matusiak, prof. UWr Monika Wolting
- **członkowie:** dr hab. Joanna Lisek, prof. UWr dr hab. Joanna Wojdon, prof. UWr dr hab. Grzegorz Hryciuk, prof. UWr dr hab. Łarysa Leszczenko, dr Gordana Đurđev-Mańkiewicz, dr Kamil Kijek
- **sekretarze konferencji:** dr Joanna Banachowicz, mgr Olga Kowalczyk, mgr Kamila Sroślak